

Přehled mluvnice, literatury a slohu

PRAVOPIS

VYJMENOVANÁ SLOVA

Původ vyjmenovaných slov (dříve též vynařých) je třeba hledat ve staré češtině. Zhruba do přelomu 14. a 15. století existovaly ve výslovnosti dvě dvojice hlásek – měkké [i] a tvrdé [y]; rozdíl mezi nimi byl jasně slyšitelný, nebylo proto třeba pořízovat soupis slov s y. Nejpozději v 15. století však obě tyto dvojice hlásek splynuly v dvojici jedinou – [i] a rozdílná výslovnost zmizela. V současné spisovné češtině tak obě hlásky sice znějí stejně, píšeme je však odlišně i-y.

Vyjmenovaná slova jsou slova, v jejichž kořenech (výjimečně i v příponě: *brzy, slepýš*) se píše po obojetných souhláskách y/ý. Toto y/ý píšeme rovněž ve slovech odvozených nebo příbuzných. Osobní a zeměpisná jména se pravopisným pravidlům nemusejí vždy podřizovat.

B *být* (*bych, bys, by, bychom, byste, abych, abys, aby, ..., kdybych, kdybys, kdyby, ..., bytí, živobytí, bývat, bývalý, byt, bytná, bytové, bytelny, bytost, bydliť, bydlíště, obydlí, bydlo* (tj. příbytek, živobytí), *dobýt, dobyvatel, dobytek, dobytče, dobytkařství, nabýt, nabývat, nábytek, obývat, obyvateľ, obyvateľstvo, odbýt, odbyt, neodbytný, pozbýt, přebýt, přebývat, přebýtek, přibýt, přibývat, příbytek, ubýt, ubývat, úbytek, zbývat, zbytek, zabývat se, obyčej (obyčejný), bystrý (bystře, bystrost, bystřina, Bystřice), bylina (býlí, byložravec, černobýl, zlatobýl), kobyla (kobyłka, Kobylisy), býk (býček, býčí, býkovec), babyka; Bydžov, Přibyslav, Bylany, Hrabyně; Zbyněk.*

L *slyšet (slyšitelný, slychat, nedoslýchavý), mlýn (mlynář, mlýnice), blýskat se (blýsknout se, zablýsknout se, blýskavice, blýskavý, blyštět se), polykat (zalykat se), plynout (uplynout, rozplynout se, rozplývat se, splýnout, splývat, oplývat, vyplývat, plynulý, plyn, plynný, plynárna, plynoměr, plynojem), plýtvat, vzlykat (vzlyknout, vzlyk, vzlykot), lysý (lysina, lyska, Lysá, Lysolaje), lýtko, lýko (lýčí, lýčený (tj. lýkový), lýkovec, lýkožrout), lyže (lyžovat, lyžař), pelyněk, plyš, slynout, plytký, vlys (vlyšek, vlysový); Volyně.*

M *my (zájmeno 1. os. mn. č.), mýt (mycí, myčka, umýt, umývat, umývadlo i umyvadlo, umývárna i umyvárna, pomýje, mýval, mýdlo, mydlit, mydlař, mydlina), myslit i myslet (mysl, myšlenka, pomyslit i pomyslet, pomýšlet, přemýšlet, vymyslit i vymyslet, vymýšlet, v ýmysl, úmysl, usmyslit si i usmyslet si, smýšlení, smýšlenka, smysl, smyslný, nesmyslný, průmysl, myslivna, Nezamysl, Nezamyslice, Přemysl), mýlit se (mýlka, mylný, omyl, zmýlená), hmyz (hmyzí, hmyzožravec), myš (myši, myšina), hlemýžď, mýtít (mýtina, vymýtít, vymycovat), zamykat (odmykat, nedomykat, vymykat se, výmyk, vymycovat), smýkat (smyk, smýčít, smýček, smýčka, průsmyk), dmýchat (rozdmychat, dmýchaadlo i dmýchadlo), chmýří, nachomýtnout se (ochomýtat se), mýto (mýtné, Mýto), mykat (mykaný), mys, sumýš; Litomyšl, Kamýk.*

P *pýcha (pyšný, pyšnit se, zpychnout, pýchavka, pych, přepych, Přepychy), pytel (pytlovina, pytlák, pytlačit), pysk (pyskatý, ptakopysk, Solopysky), netopýř, slepýš, pyl (opylovat), kopyto (sudokopytník), klopýtat (klopýtnot), třpytit se (třpyt, třpytivý, třpytka), zpytovat (jazykozpyt, nevyzpytatelný), pykat (odpykat), pýř (pýřavka), pýří, pýřit se (zapýřit se, pýřivý, čepýřit se), pyj; Chropyně, Pyšely, Spytihněv.*

S *syn (synovský, synovec, zlosyn), sytý (sytost, dosyta, nasytit, nenasytný), sýr (syreček, sýrař, sýrárna, syrovátka), syrový (syrovinka), syrý (tj. syrový), sychravý (Sychrov), usychat i usýchat (vysychat i vysýchat), sýkora (sýkořice), sýček, sysel, syčet (sykat, sykot), sypat (sypký, sýpka, sypek, nasypat, násyp, násypný, osypaný, vysypat, zasypat, zásyp); Bosyně.*

V *vy (zájmeno 2. os., mn. č.), vykat, vysoký (vysočina, Vysočany, vyšší, výše, výška, výšina, povýšit, vvyšit, vvyšenenina, zvýšit, převyšovat, Vyšehrad), výt (zavýt), výskat (výskot, zavýsknout), zvykat (zvyk, zlozvyk, zvyknout, zvyklost, navykat, navyknout, návyk, odvykat, odvyknout, obvyklý), žvýkat (žvýkačka, přežvýkovec, přežvýkačka), v ydra (vydří, vydrovka, Povydrí), výř (,pták'), výžle, povyk (povykovat), výheň, cavyky, vzyka, Vyškov, Výtůň.*

Předpona vy-/vý-, např. *vslechnout, vyvařit, výslech, výborný, výzkumný atd.*

Z *brzy, jazyk (jazyček, jazykozpyt, jazykověda, dvojjazyčný, jazykka), nazývat (se) (vzývat, vyzývavý, vzývat, ozývat se); Ruzyně.*

VYJMENOVANÁ SLOVA?

Pravopis bě/bje a vě/vje

→ spočívá jen v umění najít kořen slova:

a) v kořenu slova se vždy píše **-ě-**

obědvat, **kvěd**a

b) po předponách **ob-** nebo **v-** musí kořen začínat **je-**

objezd v **jezd**

Pravopis mě / mně

a) Pomáháme si **příbuznými slovy** (zejm. přídavnými jmény)

- stříd**mě** – stříd**mý**
- skrom**ě** – skrom**ný**
- příjem**ě** – příjem**ný**

b) Pamatuj ☞

- vzpom**ě**l
- zapom**ě**l
- připom**ě**l
- dom**ně**nka
- pom**ně**nka

x tam**ě**jší (od příslovce tam)

PRÁVOPIS VLASTNÍCH JMEN

a) jednoslovná

→ velké počáteční písmeno (Třeboň)

b) vícelslovná (soustaví)

1. ^{zlořím} velké počáteční písmeno v prvním slově (Tichý oceán) vše ostatní malé **V-m-m-**

2. osídlená místa ⇒ velké písmeno ve všech slovech kromě předložek (Jindřichův Hradec)
V-V-V- (Hluboká nad Vltavou)

! 3. začíná-li pojmenování předložkou, velké písmeno předložka + následující slovo (O tři lvi)

V-V-m-

4. je-li na začátku obecné jméno, které není součástí názvu, píšeme ho s malým písmenem (kino Střelnice) **m-V-V-**

5. Je-li součástí soustavy další vlastní jméno

↷ další vlastní jméno píšeme s velkým písmenem při: Městský úřad Tábor, Jižní

Amerika **V-m-V-**

X Jižní Evropa

Příklady psaní velkých písmen u vlastních jmen

Typ vlastních jmen podle pojmenované skutečnosti	Jednoslovné vlastní jméno	Souslovné vlastní jméno
1. Jména živých bytostí		
rodná jména, přezdívky	Jan; Němcová; Anička	Havlíček Borovský; Červená karkulka
příslušníci rodů	Přemyslovci; Novákovi	
příslušníci národů	Čech; Chod	Lužický Srb; Moravský Slovák
obyvatelé místa nazývaného vlastním jménem	Pražan, Evropan, ♣ ale: černochoch, indián (antropolog. skup.)	
náboženské, mytologické postavy	Bůh	Pán Bůh; Madonna Ochránitelka ♣ ale: děd Vševěd
zvířata	Zrzečka (= jméno veverky)	pták Ohnivák
2. Jména hvězdařská		
nebeská tělesa	Jupiter, Měsíc, Země	Mléčná dráha, Velký vůz
světadíly, země, krajiny	Evropa, Haná, Polabí	Jižní Amerika, Černá Hora ♣ ale: jižní Evropa, Český ráj
útvary zemského povrchu (ostrovy, hory, nížiny,...)	Říp, Filipíny, Krkonoše	Hrubý Jeseník, Severní Alpy ♣ ale: rakouské Alpy, Novohradské hory
vodstva	Atlantik, Jadran, Labe	Atlantický oceán, Plešné jezero, Divoká Orlice
obce a městské části	Praha, Lidice, Smíchov	Železný Brod, Malá Strana, Hradec Králové
ulice, náměstí, sady, zahrady	Vodičkova, Za Vodárnou	náměstí Přemysla Otakara II., Dlouhý most
zastávky MHD	Nádraží	U Nemocnice, Na Sadech
stavby	Křivoklát, Karlštejn	Prašná brána, Pražský hrad, Dívčí kámen
přírodní jevy		Boubínský prales, Rudolfův pramen
3. Oficiální jména institucí		
mezinárodní organizace		Severoatlantická aliance
státy	Francie, Itálie	Česká republika, Dánské království
Zastupitelské sbory		Poslanecká sněmovna, Ministerstvo financí ČR
vědecké, kulturní aj. organizace		Základní škola Dukelská, Muzeum železnice
4. Jména dokumentů a výtvorů		
dokumenty		Zlatá bula sicilská, Sbíрка zákonů
umělecká díla aj.	Babička, Rusalka	Má vlast, Noc na Karlštejně
5. Označení významných událostí; jména vyznamenání		
dějinné aj. události		Velká francouzská revoluce
památné dny	Dušičky, Hromnice	Svatodušní svátky, Nový rok
vyznamenání a ceny		Řád bílého lva
svátky	Vánoce, Velikonoce	

Příklady psaní velkých písmen u vlastních jmen

Typ vlastních jmen podle pojmenované skutečnosti	Jednoslovné vlastní jméno	Souslovné vlastní jméno
1. Jména živých bytostí		
rodná jména, přezdívký	j/Jan; n/Němcová; Anička	h/Havlíček b/Borovský; č/Červená k/Karkulka
příslušníci rodů	p/Přemyslovci; n/Novákoví	
příslušníci národů	č/Čech; ch/Chod	l/Lužický s/Srb; m/Moravský s/Slovák
obyvatelé místa nazývaného vlastním jménem	p/Pražan, e/Evropan, ě ale: č/Černoch, i/Indián (antropolog. skup.)	
náboženské, mytologické postavy	b/Bůh	p/Pán b/Bůh; m/Madonna o/Ochraniitelka ě ale: d/Děd v/Vševěd
zvířata	z/Zržečka (= jméno veverka)	p/Pták o/Ohnivák

2. Jména hvězdářská		
nebeská tělesa	j/Jupiter, m/Měsíc, z/Země	m/Mléčná d/Dráha, v/Velký v/Vůz
světadily, země, krajiny	e/Evropa, h/Haná, p/Polabí	Jižní Amerika, Černá Hora ě ale: jižní Evropa, Český ráj
útvary zemského povrchu (ostrov, hory, nížiny,...)	ř/Ríp, f/Filipíny, k/Krkonoše	h/Hrubý j/Jeseník, s/Severní a/Alpy ě ale: r/Rakouské a/Alpy, n/Novohradské h/Hory
vodstva	a/Atlantik, j/Jadran, l/Labe	a/Atlantický o/Oceán, p/Plešné j/Jezero, d/Divoká o/Orlice
obce a městské části	p/Praha, l/Lidice, s/Smíchov	ž/Železný b/Brod, m/Malá s/Strana, h/Hradec k/Králové
ulice, náměstí, sady, zahrady	v/Vodičkova, z/Za Vodárnou	n/Náměstí p/Přemysla o/Otakara ll., d/Dlouhý m/Most
zastávky MHD	n/Nádraží	u/U n/Nemocnice, n/Na s/Sadech
stavby	k/Křivoklát, k/Karlštejn	p/Prašná b/Brána, p/Pražský h/Hrad, d/Divčí k/Kámen
přírodní jevy		b/Boubínský p/Prales, r/Rudolfův p/Pramen

3. Oficiální jména institucí		
mezinárodní organizace		s/Severoatlantická a/Aliance
státy	f/Francie, i/Itálie	č/Česká r/Republika, d/Dánské k/Království
Zastupitelské sbory		p/Poslanecká s/Sněmovna, m/Ministerstvo f/Financí ČR
vědecké, kulturní aj. organizace		z/Základní š/Škola d/Dukelská, m/Muzeum ž/Železnice

4. Jména dokumentů a výtvorů		
dokumenty		z/Zlatá b/Bula s/Sicilská, s/Sbírka z/Zákonů
umělecká díla aj.	b/Babička, r/Rusalka	m/Má v/Vlast, n/Noc n/Na k/Karlštejně

5. Označení významných událostí; jména vyznamenání		
dějinné aj. události		v/Velká f/Francouzská r/Revoluce
památné dny	d/Dušičky, h/Hromnice	s/Svatodušní s/Svátky, n/Nový r/Rok
vyznamenání a ceny		ř/Rád b/Bílého l/Lva
svátky	v/Vánoce, v/Velikonoce	